

ПЕНСІЙНЕ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ: РЕАЛІЇ І ПЕРСПЕКТИВИ

У редакції газети «Урядовий кур'єр» відбувся «круглий стіл» «Пенсійне забезпечення: реалії і перспективи». У ньому взяли участь заступник голови правління Пенсійного фонду Віктор Колбун, директор департаменту пенсійного забезпечення Міністерства праці та соціальної політики Микола Шамбір, директор департаменту соціального захисту Федерації профспілок Галина Голєусова, старший юрист з пенсійних питань Проєкту розвитку ринків капіталу (USAID) Наталія Горюк, завідуючий відділом проблем пенсійного страхування НДІ праці і зайнятості населення Олександр Коцюба та інші фахівці з пенсійних питань. Учасники «круглого столу» обговорили низку питань щодо пенсійного забезпечення громадян та перспективи пенсійної реформи.

ЯК СПЛАЧУВАТИ ВНЕСКИ ДО ПФ?

М. ШАМБІР повідомив, що Мінпраці розроблено новий законопроект №3521, яким пропонується змінити порядок зарахування працівникам села та інших сезонних галузей економіки стажу за підсумками сплати страхових внесків за рік. Відтак їхній розмір пенсії збільшиться у середньому на 10 відсотків. Планується також упорядкувати розрахунок заробітку для обчислення пенсії жінкам при догляді за дитиною до трьох років (це дасть змогу жінок збільшити розмір пенсії на 20 відсотків). Йдеться і про чаш догляду за інвалідами І групи, час військової строкової служби. Законопроект передбачено й самостійне визначення суб'єктами підприємницької діяльності суми страхових внесків на загальнообов'язкове державне пенсійне страхування для себе та членів їхніх сімей, у розмірі не менше мінімального страхового внеску.

Микола Шамбір,
директор департаменту
пенсійного забезпечення
Міністерства праці
та соціальної політики

виправити ситуацію натикаються на шалений супротив. Крім економічних причин, тут є певні політичні мотиви. У кожній політичній силі вони свої, але сходяться у тому, що фактично пенсійну систему обкрадає спрощена система оподаткування.

ЧИ ВИСТАЧИТЬ НА ВСІХ КОШТІВ?

В. КОЛБУН: Людей цікавить, яка ситуація з виплатами пенсій сьогодні.

Довести громадянськості, що ось-ось перестануть платити пенсії, або будуть затримки з виплатами — це спроба посягти у суспільстві істерії.

Сьогодні немає затримок з виплатою пенсій, все фінансується вчасно. Останні три місяці ми 23 числа повністю закриваємо фінансування. А включно по 25 число люди одержують пенсії. Розмови почалися ще торік у листопаді. Нібито ПФ не зможе виконати річний бюджет за 2008 рік і не зможе профінансувати пенсії в грудні. Пройшов грудень — профінансували, січень, лютий, березень — те ж саме.

На наступні місяці 2009 року будуть профінансовані пенсії вчасно в ті терміни, про які ми повідомляли кожного пенсіонера і встановили йому постійну дату виплати.

М. ШАМБІР: Мінпраці постійно проводить моніторинг із виплати пенсій. Якщо раніше було скарги на поодинокі затримки (пошта не донесла чи інше), то тепер самі пенсіонери кажуть: кожен отримує виплату у свою дату.

Г. ГОЛЄУСОВА: Добре, що на сайті Мінпраці оприлюднюється постійний моніторинг відсотків фінансування виплат пенсій. Це знімає напругу середнього бізнесу. Спроби

Проте вона зачепила другу проблему — можливе обмеження виплати пенсії працюючим пенсіонерам. Такі пропозиції тривають давно. Порушувалося це питання й 2008 року. Профспілки категорично проти такого обмеження, зауважила вона. Перш за все через те, що йдеться про 2,8 мільйона працюючих пенсіонерів. Більшість з них одержують невисоку зарплату. Тож відібрати у них можливість одержувати її пенсію — неправильно. Адже право на пенсію вони заслужили на законних підставах. А якщо зважити, зазначила Г. Голєусова, що у нас велика тінізація заробітної плати й дехто уникає сплати внесків до ПФ, то саме ці 2,8 млн пенсіонерів — чесні платники. Як тільки

Віктор Колбун,
заступник голови правління
Пенсійного фонду

ки їх обмежимо в одержанні пенсії, вони кинуть роботу. Тобто ми оголимо ринок праці (робочі місяці з невеликою зарплатою). Знизимо надходження до ПФ з цих робочих місць. Допоки в державі рівень життя низький і невисокі зарплати, цього робити не можна.

М. ШАМБІР: Такі пропозиції справді надходять, але уряд зважив усі «за» та «проти» і на сьогодні пенсія виплачується незалежно від доходу. Проте треба відверто сказати, що певна проблема тут є і потрібно спільно, у тому числі з профспілками, шукати шляхи її врегулювання.

РЕФОРМА — ПРОЦЕС ТРИВАЛИЙ

На великий розрив між мінімальним і максимальним пенсією нарікають чимало людей. Негативно ставляться деякі громадяни і до спецпенсій.

Фот. Володимир ГОРЮК

В. КОЛБУН: З тим, що у нас неправильна, не зовсім справедлива пенсійна система — я не згоден. Солідарна система набагато просунулася вперед порівняно з кінцем 90-х і початком 2000-х років. Реформа має свої плюси. Але погодьмося, що це — процес довготривалий. Перетворення, які відбулися, дали непоганий ефект. У нас зараз середня пенсія така, як у 2007 році була середня заробітна плата. (Середній розмір пенсії становить 912,81 грн, максимальний розмір — 5976 грн). Вище максимального розміру пенсії отримують лише 2776 громадян. Найбільші розміри пенсій у народних депутатах, суддів, прокурорів.

Необхідно сприяти росту заробітної плати. Поки існують низькі зарплати, не можна буде забезпечити ні гідної пенсії, ні прожиткового мінімуму, про які говорять профспілки. Нехай він буде вищим і вдвічі, і втричі, але звідки його взяти? Якщо зарплата наблизилася до 300 доларів, тепер через високий курс вона менша, тож як із такої зарплати дати пенсію, котра, за розрахунками профспілок, повинна бути такою самою, як середня заробітна плата? У нас нормальне співвідношення розміщення пенсії зарплати. Сподіваємося, коли криза почне зсасати і піде зростання надходжень — ми знову повернемося до того, що будемо пропонувати законопроект, в якому треба запроваджувати єдині підходи до нарахування пенсій. А щодо високих пенсій... Є різні форми підтримки державою тих категорій працівників, які виконують важливі державні функції, яких держава вважає за доцільне підтримувати додатково. Щоб ця категорія робіт була привабливою. Держава апіює ніколи не була щедрим роботодавцем з точки зору зарплати. І тому якщо вона хоче цесь сконцентрувати інтелект і зусилля якоїсь частини суспільства, то їй треба давати певні плюси таким людям. Це можна ро-

бити або через підвищення заробітної плати, чи іншу підтримку.

Н. ГОРЮК: Хочу сказати про українські спецпенсії у порівнянні з іншими країнами. На мою думку, це катастрофа, що в Україні є окрема схема таких пенсій. Це не суперечить міжнародним стандартам. У інших країнах підтримують армію чиновників, яка забезпечує діяльність і фактично створює окремі пенсійні схеми. Держава повинна підтримувати свою армію, бо це гвинтики від одного великого державного механізму, наприклад, у США є Каліфорнійський пенсійний фонд для державних службовців. Пенсійні активи його навіть більші, ніж бюджетні деяких держав.

Але проблема у великому розриві в розмірах пенсій. Її треба розв'язувати, обмежувати ці розміри пенсій і ті закони, які передбачені для кожної категорії, уніфікувати систему. Це нормальна схема роботи кожної держави.

Галина Голєусова,
директор департаменту
соціального захисту
Федерації профспілок

О. КОЦЮБА: Вважаємо за доцільне в подальшому провести законодавчі зміни щодо сплати підвищених тарифів внесків до ПФ роботодавцями і застрахованими особами на паритетних засадах з тим, щоб виплати спецпенсій здійснювалися тільки за рахунок сплачених внесків.

ПРО ПЕРЕРАХУНКИ ТА ПІДВИЩЕННЯ ВИПЛАТ

В. КОЛБУН: Уряд чітко задекларував, що в кризовий рік нам треба не втратити те, що ми вже здобули. Прийнята постанова про поквартальне підвищення розмірів пенсійних виплат. Як фахівець, сумніваюсь в тому, що шось додатково владсть цього року зробити в плані підвищення пенсійних виплат. Але думаю, що головна мета цього року — втримати контроль над ситуацією, забезпечити вчасно виплати. У нас стабільно перевиконуються планові надходження, трохи перевищують бюджетні надходження — це означає, що економіка жива.

М. ШАМБІР: Перерахунок пенсій для пенсіонерів, які працювали два роки, передбачений законодавством, воно виконується. Але після рішення Конституційного Суду в минулому році виникла правова колізія. При перерахунку середня заробітна плата береться за 2007 рік. Ухвалити завтра закон, що треба перерахувати пенсії, виходячи з середньої зарплати, яка була в 2008 році, будемо перерахувати відповідно.

Г. ГОЛЄУСОВА: Давайте будемо чесними: якщо виконує рішення Конституційного Суду, то виконуйте їх всі без винятку. З приводу перерахунку названої пенсії виникає запитання, чому раптом її урізали? Тим паче, на підставі спільного листа — Мінпраці і ПФ? Якщо мова про законопроект № 4217, то давайте говорити відверто: у документ вводяться серйозні обмеження в правах пенсіонерів на перерахунок пенсій. Вводиться умова зростання зарплати. Якщо росте за два роки роботи індивідуальний коефіцієнт зарплати (цікаво, у кого він буде рости в умовах кризи), то ви тоді робите перерахунок з врахуванням нових даних про зарплату і страховий стаж. А якщо коефіцієнт менший, це буде 99,9 відсотка всіх працюючих пенсіонерів, то тоді вас звіль-

няють від права на перерахунок з врахуванням нових даних про зарплату. Але кажуть ми вам зарахуємо страховий стаж. А це значить, що за два роки роботи, пропалити всі внески, ви гарантуєте 2,5 відсотка. Профспілки вважають, що є проблеми з певною категорією працюючих пенсіонерів, в яких суттєво падає індивідуальний коефіцієнт. Тому ми пропонуємо і будемо добиватися дати пенсіонерів право вибору: за яким варіантом йому буде перерахувати пенсію. Бо сьогодні невідомо, коли почнеся ріст зарплати.

В. КОЛБУН: Проблема, про яку ми говоримо, існує вже п'ять років. Лише торік вдалося дещо зробити, щоб її трохи врегулювати. Останнє ж її розв'язання потребує передовисних коштів. І роботи це слід вже після закінчення кризи. Тоді зможемо подати відповідні законодавні ініціативи, які, сподіваюсь, будуть підтримані народними депутатами.

КОМУ І ЯКИЙ КОЕФІЦІЄНТ

В. КОЛБУН: Якщо застосувати задану формулу актуалізації пенсії, яка існує у 42 статті Закону «Про загальнообов'язкове державне пенсійне страхування», то очевидно, що ця система і ця формула надзвичайно ефективно функціонувала в Україні, в якій економіка вже виїшла на певний рівень стабільності. Але виходить дивна ситуація: дві людини, які мають однаковий стаж, відпрацювали на однакових посадах та мали ту саму заробітну плату, але якщо одна виїшла на пенсію на рік чи два пізніше за іншу, можуть мати різницю у розмірах пенсії 30-40 відсотків. Якщо ж різниця у стажі 4 роки, пенсія може відрізати аж на 60 відсотків. Чому? А тому, що ті роки, де є високі темпи росту зарплати, дають невідправдане збільшення до пенсії тим, хто саме в ці роки виходить на пенсію. Тому слід приймати рішення, які урівнюють людей у правах. Перше з таких рішень було

Фот. Володимир ГОРЮК

прийняте у 2008 році — перерахувати пенсію тим, хто вийшов на пенсію до 2006 року, виходячи з середньої зарплати у 928 гривень. Розмір пенсії всіх пенсіонерів, які пішли раніше на пенсію і в той же рік (2006), намагалися привести до спільного знаменника. Проте цього року реформи зупинилися через нестачу коштів для їх проведення.

Коли ж масив пенсіонерів «підняли» до 928 гривень (до середньої зарплати), то гостро постала її проблема. Якщо людина виїшла на пенсію два роки, а потім пропрацювала два роки і звернулася за перерахунком пенсії, її пенсійний коефіці-

Наталія Горюк,
старший юрист з пенсійних
питань Проєкту розвитку
ринків капіталу (USAID)

єнт може знизитися, адже багатьом людям у зв'язку із кризою зменшують зарплату. Вони скаржаться на таке зниження. Тож, з одного боку, маємо правову колізію, а з другого... Повинні через парламент ініціювати проєкт і очікувати на законодавче врегулювання цього питання.

У пенсіонерів коефіцієнти заробітку зникають, в когось — трохи, в когось — суттєво. Але нині зниження навіть на 0,1 чи на 0,2 коефіцієнта заробітку, через рік-другий, коли знову «підтягнуть» пенсію до мінімальної зарплати, створить проблеми. Хоч це підтягнення нині, в умовах кризи, відбувається, маємо, не за рік, як ми звикли, а, можливо, за 2-3 роки.

М. ШАМБІР: Маючи певний вибір, пенсіонерів важливо правильно ним скористатися. Тому нині ми провадимо відповідну роз'яснювальну роботу серед працюючих пенсіонерів, оскільки повернення «первинного» коефіцієнта зарплати, тобто того, який був до перерахунку пенсії, законодавством не передбачено.

Г. ГОЛЄУСОВА: Ріст зарплати когось дає багато, а когось — нічого. Ми не проти росту зарплати...

М. ШАМБІР: Ми також не проти росту зарплати, але розуміємо, що необхідно розв'язувати проблему, а саме «вирівнювання» пенсій, призначених у різні роки. Це питання болюче, оскільки торкається майже 12 млн пенсіонерів. Хочу зазначити, що навіть в умовах кризи це питання знайшло своє відображення у програмі дій уряду, одним із завдань якої є законодавче запровадження механізмів осучаснення зарплати для обчислення пенсії з метою уникнення диспропорцій у пенсіях, призначених у різні роки.

Г. ГОЛЄУСОВА: Це буде зрівнялівка!

М. ШАМБІР: Зрівнялівка не буде. Тому що, по-перше, стаж роботи у всіх різний, і коли підняли вартість стажу до 1,35 відсотка за кожен рік, плюс у нас залишилися надбавки за понаднормовий стаж, то зрівнялівки вже тільки ця складова не допустить. Ми говоримо про те, що якщо ми зараз втримаємо диференціацію по коефіцієнтах і не приведемо до зниження індивідуальних коефіцієнтів, тим більше не буде зрівнялівки. А якщо всіх вивести на одну середню зарплату, а якщо робитися актуалізація пенсії, ми, напевно, приведемо всіх до однієї бази. Ось і вийде: база одна, але стаж — різний, заробітки теж різні. Отже і пенсії будуть різні.

Г. ГОЛЄУСОВА: То, по-другому, буде справедливо, якщо людина пропрацювала пенсію і хоче перерахувати пенсію, а в неї ця пенсія збільшиться лише на 2,5 відсотка?

М. ШАМБІР: У кожного пенсія збільшиться залежно

від страхового стажу та заробітку, набутих після призначення пенсії. Хоча також нагадаю, що вродовж всієї історії пенсійного законодавства перерахунок пенсії з врахуванням заробітку, на тій же рік її призначення, проводився лише у разі, якщо пенсіонер працював з більш високою зарплатою. Щодо осучаснення заробітку, то це питання необхідно вирішувати комплексно для всіх 12 млн пенсіонерів, а не лише для працюючих пенсіонерів.

Н. ГОРЮК: На мій погляд, в Україні досить великий тариф внесків до Пенсійного фонду порівняно з іншими країнами. Наприклад, у США досить низький розмір внесків до пенсійної системи. Майже утричі менший, ніж у нас. І розмір внеску забезпечує співвідношення пенсії до зарплати 42 відсотки.

У нас — 44-49 відсотків від середньої пенсії за статистикою забезпечує розмір внеску 35,2 відсотка. Вни-

Олександр Коцюба,
завідуючий відділом
проблем пенсійного
страхування НДІ праці
і зайнятості населення

кає запитання: чому? А тому, що не всі сплачують внески, бо є заробітна плата в конвертах. І тут перекош великий.

ПЕНСІЙНИЙ ВІК — НА ОБГОВОРЕННЯ

Що теж упадає в очі — це пенсійний вік. У нас він

значно нижчий, ніж у Європі. Враховуючи, що Україна хоче йти в Європу, то звісно стоїть завдання адаптувати наше законодавство до їхнього. Серед інших — і питання пенсійного віку. Це теж одне з непопулярних питань в Україні, але я хочу нагадати, що найпершим варіантом законопроекту «Про загальнообов'язкове державне пенсійне страхування» у Верховну Раду урядом був поданий варіант, де були прописані норми підвищення пенсійного віку. На той час прийняли політичне рішення: підвищення пенсійного віку не на часі. А якщо це на той період — це 97-98 роки — підвищили пенсійний вік хоча б на два місяці, то і сприйняття було б інше. Тому що треба підготувати людину до цього. Це фактично тільки Грузія однооментно підвищила пенсійний вік, а інші країни йшли тисенько — 2,3,4 роки. Найпоширеніша тенденція — шість місяців у рік. Але скільки втрачає часо часу нами? Це все — буде подвійне навантаження на наших дітей.

Г. ГОЛЄУСОВА: Ми це вже обговорювали. Профспілки категорично проти, тим паче, що у нас складна ситуація на ринку праці, а по-друге, нас дуже хвилює, що немає серйозних розрахунків демографічних щодо доцільності підвищення пенсійного віку. Мене взагалі лякає, коли експерти починають вихолощувати міжнародний досвід. Коли тільки приступають до пенсійної реформи, багато було пропозицій: і чилійський, і казахський досвід, і досвід США, і Німеччини. Слава Богу, що ми прийняли пенсійну реформу на основі солідарної системи, і що ми не форсували введення другою накопичувальною системою, як введена, як у Росії, друга накопичувальна, яка «провалилась», я не знаю, що б з нами було. В Америці більшу частину пенсії дає державна система. Тож давайте коректніше наводити приклади інших країн. Американську систему з нашою порівнювати не можна.

М. ШАМБІР: Там працюючих утричі більше і внески сплачуються справно, бо висока платіжна дисципліна.

Г. ГОЛЄУСОВА: Але в них більшу частину пенсії дає державний пенсійний фонд. Ми поки що категорично проти підвищення пенсійного віку. Хоча треба працювати над цим питанням, готувати громадськість і обговорювати з народом, мають бути підключені науковці. Потрібні серйозні економічні прогнози, соціальний ефект, вплив на ринок праці, і приймати рішення. Безумовно, нікуди нам не дітись, бо жодна пенсійна система не витримає такого співвідношення пенсіонерів до працюючих, як у нас.

Друге. Не можна, щоб це питання ініціювали міжна-

родні організації. Ми самі маємо займатися ним через ЗМІ, щоб люди звикали. А якщо ставити питання про збільшення пенсійного віку, вважаємо, що це має бути поетапна робота, спочатку підтягнути жінок до 60 років, а потім провести аналіз щодо чоловіків — чи далі рухатись, чи залишити цей вік, чи робити його різним для чоловіків і жінок. Я вважаю, що не може бути український вік чоловіків вищим, ніж жіночий, і скоріше за все для нас підходить система, де у чоловіків і жінок однаковий пенсійний вік.

Наталія БЕРЕЖНА,
спеціаліст з управління
проєктами фінансового
сектору Агентства США
з міжнародного розвитку
(USAID): Кілька слів щодо солідарної системи. У грудні минулого року на міжнародній конференції з пенсійних питань було представлено багато країн. Всі зійшлися на думці, що солідарна система не є найстійкішою до кризи. Найстійкішими виявилися ті країни, де була проведена зміниана реформа, де є кілька рівнів забезпечення. Те, що в Україні вже є третій рівень (хоч і невеликий), майже 100 тисяч майбутніх пенсіонерів, але у тій системі також є недоробки. А у Верховній Раді є законопроект, який ще в 2007 році був

Наталія Бережна,
спеціаліст з управління
проєктами фінансового
сектору Агентства США
з міжнародного розвитку
(USAID)

прийнятий у першому читанні. Це доповнення до закону про державне пенсійне забезпечення. Необхідно доопрацювати і третій рівень, щоб наша система була стійкішою.

В. КОЛБУН: Обов'язково повинен розпочатися діалог за участі соціальних партнерів, професійних учасників ринку. Ніхто не зможе диктувати виключно свої умови: ні уряд, ні роботодавці, ні профспілки, ні професійні учасники фондового ринку, ні керуючі компанії, які управляють фондами ПФ. Але консенсус слід шукати із залученням науковців, знаходити оптимальну конфігурацію цієї системи і дату її запровадження.

Валентина КОКІНА,
Інна КОСЯЧУК,
Любомира КОВАЛЬ,
Ольга ПРОКОПЕНКО,
«Урядовий кур'єр»